

50% מהעניים הם לא עניים אמיתיים. זה בלוף

עורך דין גיל-עד חריש, 68, מתגורר ברמת השרון. מקים ומייסד עמותת "לשובע". איפה: מרכז "לשובע" בתל אביב. מתי: יום רביעי, 8:00

איילת שני, צילום: תומר אפלבוים 22.02.2018 15:03

בשנות ה-30 לחייך החלטת להקים את עמותת "לשובע" למען הנזקקים. ספר לי מה אתה עושה היום.

במשך השנים עבדתי כעורך דין והפעלתי את העמותה, לאחרונה פרשתי מעיסוקי בעריכת דין, וכיום אני ואשתי פועלים במסגרת העמותה.

קרוב לאלף איש מגיעים לכאן מדי יום, כדי לאכול ארוחה חמה. ספר לי עליהם.

האנשים שאוכלים כאן ייראו לך דומים אולי, אבל הם דומים רק כאן. זו התחנה שאליה הגיעו אחרי שעברו בכל התחנות ונפלו בין כל הכיסאות האפשריים. יש ביניהם צעירים שנפלו לסמים ויצאו מהמסלול, אנשים כמוני או כמוך שעשו איזושהי טעות, לקחו פנייה לא נכונה בדרך. מישהו כזה, שאין לו משפחה, והוא חי באיזה כוך או מחסן פה בסביבה, מגרד 2,000 או 3,000 שקל בחודש שבהם הוא משלם שכר דירה וחשמל, וזהו. אין לו כסף לאוכל, והוא בא לאכול כאן.

כאב לי במיוחד לראות כאן גברות עם תיק קטן, שרשרת וליפסטיק.

בחורף לפעמים באים לאכול פה עולים מרוסיה, עם מדליות ממלחמת העולם השנייה.

איך אתם שומרים על כבודם של הסועדים כאן?

אנחנו מקבלים אותם בחיוך. האוכל שאנחנו מגישים להם הוא אוכל טוב ומגוון, שלא ירגישו שהם אוכלים שאריות. אני גם לא אוהב שקוראים לזה בית תמחוי. זו מסעדה. החלטתי שאני גם רוצה לתת להם סכינים בנוסף למזלגות. עשיתי את החשבון שבגלל הסיכון של שניים-שלושה שעלולים לדקור, לא שווה לשלול מכולם את הזכות לשבת לשולחן ולאכול בסכין ומזלג. פעמים רבות אנשים שבאים לסעוד כאן לוקחים את כלי האוכל והסכום איתם.

ומה אתם עושים?

קונים חדש. ההוראה לצוות היא — אם אתה רואה מישהו מכניס כוס או צלחת לתיק, סובב את הראש. אנחנו מספקים לסועדים כאן אוכל הביתה, כמה שהם רק רוצים. שמנו להם פה מחשב, שהם יכולים להשתמש בו. ספרייה, למי שירצה לשאול ספרים. הבאנו נציג של הביטוח הלאומי שיישב פה פעמיים בשבוע וישמע וינסה לעזור. גם מי שמשתולל, ויש לא מעט כאלה, יקבל אוכל. לא מונעים אוכל מאף אחד בשום מצב. אין דבר כזה. מי שמתגורר ברחוב ולא מתקלח, ויש כאלה שגם עושים את הצרכים על עצמם, שולחים אותם להתקלח פה ונותנים להם בגדים. גם בשבילם, וגם בשביל לכבד את הסועדים האחרים. לאף אחד לא מגיע לשבת בשולחן ליד מישהו כזה.

ראיתי כאן גם לא מעט עובדים זרים. המתיחות הזאת, עם תושבי השכונה, לא עוברת כאן בדלת? ודאי שעוברת. היו לנו פה ימים לא פשוטים. כעס גדול. אנשים לא הסכימו שהם יאכלו כאן, לא הסכימו לשבת לידם. היו התפרעויות, באמת שלא ידענו מה לעשות. לי היה מאוד קשה. זה ממש הגעיל אותי. אני הודעתי לכולם שאצלי לא יהיה אפרטהייד. אם זה מה שאתם רוצים, אני סוגר הכל. בסופו של דבר המשבר הזה נפתר מעצמו.

כבר 30 שנה אתה רואה מקרוב את התחתית של המדינה, האם ישראל היא באמת מדינת רווחה?

כן. יש לנו מדינת רווחה. תמיד אפשר עוד ואני תמיד ארצה עוד, אבל יש תחומים שלדעתי אין בהם צורך בהתערבות של המדינה. אני, למשל, ממש לא מצפה מהמדינה שתתערב בענייני המזון, משום שאין רעב בישראל.

אני מניחה שאתה מתכוון לרעב במובן הסטריאוטיפי — רעב של בטן נפוחה, כמו בתמונות של ילדים באפריקה.

זה משהו שלא קיים במדינת ישראל, אלא בדמיונם של עיתונאים, פוליטיקאים ועמותות. אין רעבים במדינת ישראל.

אין בישראל ילדים רעבים?

רעבים קיימים, ודאי, אבל רעב, כתופעה מובהקת, לא קיים. יש ילדים שהולכים לישון רעבים משום שההורים שלהם לוקחים את המשכורת או הקצבה ומוציאים אותן על סמים, אלכוהול או הימורים. זה בית שאין בו לחם. זה לא רעב, זו תופעה של תפקוד הורי לקוי. של אבא מתעלל. אנשים שמתקיימים

מקצבאות, או משכר מינימום, יכולים להאכיל את ילדיהם. ייתכן שהם לא אוכלים טוב, אולי אפילו בתת תזונה, אבל זה כבר עניין של חוסר ביטחון תזונתי, לא של רעב.

אולי תרחיב קצת לגבי ההבדל.

בארץ יש תופעה קשה ומסוכנת של תת תזונה וחוסר ביטחון תזונתי, מפני שכתוצאה ממצוקה כלכלית אנשים אוכלים ג'אנק, אוכל זול ולא מזין. זה פוגע בתפקוד, ואצל ילדים זה מסוכן להתפתחות. ודאי שהשלטונות צריכים להידרש גם לזה, חד משמעית. עם זאת, לאדם רעב במדינת ישראל יש איפה לאכול. קשישים יכולים לאכול במרכזי יום. ילדים בשכונות מצוקה אוכלים במפעלי ההזנה של בתי הספר. יש רשת של 110 בתי תמחוי שפרושים בכל רחבי הארץ, ועמותות שמחלקות חבילות ומפעילות בתי תמחוי. כשאשתי ואני הקמנו את העמותה, בתחילת הדרך היינו עמותת מזון יחידה, כיום יש כ-1,200 כאלה.

זה חלק מהביקורת שמושמעת כלפי המדינה. שהיא כל הזמן נסוגה ומאפשרת לעמותות למלא את החסר.

אני לא רואה בזה שום רע. להפך. אנשים אוהבים לתת, אוהבים להתגייס, זה חשוב מאוד לחברה, זה דבק חברתי מהמעלה הראשונה. בכל מקרה, יש פתרונות טובים דיים לעניין האוכל. בלי להשוויץ – בתחום הבטחת המזון בישראל אין מישהו עם ניסיון כמו שלי. אני חי ונושם את זה כבר 30 שנה, 24 שעות ביממה, בכל רחבי הארץ. אין מי שיכול להגיד "אני רעב". יש עמותות. יש מסגרות. יש עזרה הדדית. הרעב הוא המצאה של עמותות שאוהבות למכור את זה לתקשורת.

אתה מתכוון לעמותות שאוהבות לערוך ימי התרמה בטלוויזיה, ושהמנכ"ל שלהן משתכר עשרות אלפי שקלים.

אני יכול להראות לך מכתבים שכל מיני עמותות שולחות לנדבנים. "800 אלף ילדים הולכים לישון רעבים", "אלפי ילדים משוועים לפיסת לחם על מנת לשבור את רעבונם המתמשך". בעיני זו פשוט הונאת הציבור. אני פניתי לעירייה ואמרתי: "רבותי, אם יש ילד אחד רעב אני עוצר את נתיבי איילון ואיש לא ייסע עד שיאכילו את הילד הזה".

אז איפה היית רוצה שהמדינה תתערב?

המדינה חייבת, וזה צו השעה, להתערב בתחום החינוך המשלים. אנחנו מפעילים בתי נוער בשכונות, נותנים לילדים מקום לבוא אליו, לקבל ארוחת צהריים חמה, עזרה בשיעורים, יחס, חיבוק, ליטוף, ארוחת ערב מזינה. לתלמידי החטיבה והתיכון אנחנו נותנים גם תגבור במתמטיקה ובאנגלית. אני רואה את הילדים שמתחנכים בפריפריה, בפרט ילדים מהעליות החדשות, וחושכות עיני. ההורים שלהם עסוקים בהישרדות ולא יכולים לעשות דבר למענם. אנחנו מדברים על כ-150 אלף בני נוער שגדלים ללא ערכים, ללא שורשים, ללא השכלה, ללא השגחה הורית. קחי למשל את בני העלייה האתיופית, אנשים נפלאים וישרי דרך. לעזור לילדים בשיעורים הם לא יכולים, את השפה הם לא יודעים, הפרנסה דחוקה, שני ההורים עובדים בשכר מינימום עשר שעות ביום. גם במשפחות האוהבות והמתפקדות ביותר, ההורים לא מסוגלים לתת לילד שלהם את הכלים להתקדם. הילדים שלי גדלו ולמדו ברמת השרון. אני רואה מה הם קיבלו, ואני רואה מה מקבלים הילדים בשכונות שבהן אנחנו פועלים. אנחנו נותנים להם כל מה שאנחנו יכולים, אבל אנחנו כמובן לא יכולים להגיע לכולם. העבריינים והפושעים בשכונה מפתים את הילדים לבוא אליהם. הילדים נופלים לפשע, לסמים, לשוליים החברתיים. תראי מה קרה לעדה המרוקאית כשהם עלו ארצה, מה עשו להם. זה אותו הדבר.

ממשלות ישראל לדורותיהן הקפידו לקלוט עליות באופן בלתי רגיש לצורכיהן ולמבנה שלהן.

עובדה שקולטים כאן את כל הקהילות באותו אופן.

זה פיגוע חברתי. האנשים הללו אינם פושעים. אף אחד לא בא לכאן פושע. המדינה צריכה להתערב בזה, ומהר, כי גדל כאן דור צעיר נבער, זועם ומועד לפשע. זה צריך להדאיג את כולנו. אני מצפה מהמדינה שתתערב גם בעניין דרי הרחוב. אף אדם לא צריך להיות ברחוב במדינת ישראל. אי אפשר להפקיר אותם כך.

ועל הטענה הזאת ודאי עונים לך שהם לא רוצים. הם לא באמת רוצים להיגמל. הם לא באמת רוצים לצאת מהרחוב.

שטויות. אף אחד עוד לא ברח ממשוהו טוב, תאמיני לי. אפשר למצוא דרך לעזור לכולם. אבל האנשים הללו נמצאים בתחתית סדר העדיפויות, אם בכלל. חלק גדול מהם נרקומנים. גם עם זה המדינה לא רוצה להתעסק. למה? למה שלא ימצאו עבורם מענה? הם זקוקים לכסף בשביל הסמים והם עושים הכל כדי להשיג אותו, ומי שהמדינה לא עוזרת לו לצאת מהמעגל הזה פונה לזנות או לפשע או שודד קשישים או מסבך את בני משפחתו בהלוואות וכך הלאה.

עד כמה שאני יודעת, אין ממש מודל שעובד. בשווייץ מחלקים הרואין למכורים, בפיקוח. הם יכולים לבוא ולהזריק את המנה שלהם, במרכזים מיוחדים, שיושבים בהם גם רופאים ואחיות. בקונסטלציה הזאת, חלקם אפילו מצליחים לעבוד.

אני הצעתי בשעתו למשטרה — תנו לי סמים, או תחליף סם. אני אקים למכורים אוהל גדול, שבו הם יוכלו להזריק. אוהל עם מאבטחים, עם עובדות סוציאליות שינסו לפתות אותם לגמילה ולשיקום. הם עדיין יהיו נרקומנים, אבל לפחות לא יגנבו יותר.

ישראל היא מדינה טובה לעניים?

בערך. דואגים ככל האפשר שאנשים יישארו בחיים. אבל בכל מה שלמעלה מזה, לא מטפלים. בכל מה שנוגע לקידום אנשים, להוצאתם ממעגל העוני, המדינה לא עושה דבר.

ומיהו עני? איך אתה מגדיר מישהו כעני?

האופן שבו מסווגים ומגדירים עניים בישראל שגוי בעיני מן היסוד. קו העוני הוא קו סטטיסטי, מלאכותי, שלא מייצג דבר. לדעתי כ-40% או אפילו 50% מהעניים הם לא עניים אמיתיים. זה בלוף.

תסביר.

הבעיה היא שהזכאות האישית של אדם להטבות ולקצבאות נקבעת על פי ההכנסה המדווחת. כאשר נסמכים על זה, ולא על הקריטריון החשוב באמת, שהוא מיצוי כושר ההשתכרות, התוצאה היא עיוות עמוק. מי שמדווח על אפס הכנסות ועל חמישה ילדים, לצורך העניין, יקבל כסף מהמדינה. אבל אם אותו אדם עובד בשחור, או אם הוא כשיר לעבודה אבל מעדיף ללמוד בישיבה, והוא מקבל מהמדינה קצבאות או הבטחת הכנסה או הטבות, זה עני? בעיני ממש לא. הקריטריון של מיצוי כושר ההשתכרות פשוט לא קיים בארץ, וכתוצאה מכך יש פה קהילות, עם משפחות מרובות ילדים, שנשמכות, ולא בצדק, על שולחן המדינה. לא תשמעי אף חבר כנסת דוחף למיצוי כושר ההשתכרות, משום שאין להם אינטרס שזה יקרה.

בוודאי שלא. זו פוליטיקה סקטוריאלית. אז מי העני האמיתי?

זוג שעובד בשכר מינימום ומפרנס את משפחתו מהמשכורות הללו. אנשים שעובדים עשר שעות ביום, ולמרות זאת אין להם כסף לממן חוגים או טיולים שנתיים או נעליים חדשות לילדיהם. אין להם אפשרות לצאת לנופש מדי פעם, או לבלות. אז נכון שהמקרה לא ריק לגמרי כמו שהיו מראים פעם בחדשות, אבל הם עניים.

יש את מדד ההוצאה הבלתי צפויה. האם תוכל לעמוד, מחר, בהוצאה בלתי צפויה של 8,000 שקל. נניח, על טיפול שיניים לילד.

ודאי שהם לא יעמדו בזה. ככלל, בגלל המצוקה הם מזניחים את בריאותם. אלו העניים האמיתיים. להם המדינה צריכה לעזור. אם היית לוקחת את תקציב הרווחה ומחריגה ממנו את כל העניים המדומים, היה נמצא כסף לאנשים האלה. אפשר לתת פי ארבעה לילדים בסיכון או לקשישים. אבל המדינה פשוט לא תעשה זאת.

בוא נדבר רגע על המימון שלכם. אתה לא מרוויח ולא הרווחת כסף מהעמותה.

מעולם לא. לא אני ולא אף אחד מחברי הדירקטוריון שלנו. מי שמקבלים כאן משכורות הם העובדים בשטח — טבחים, מנקים, מנהלי בתי הנוער. יש לנו באתר רשימה של כל מקבלי המשכורות, עם הסכומים והתפקידים. הכל גלוי. תראי, כל עניין הקמת העמותות זה גם נתיב לאנשים שמחפשים פרנסה. אתה מצהיר על עצמך כבית לעיוור או לפיסח, מגייס כספים, לוקח משכורת, יכול להיות שגם עושה דברים נפלאים, אני לא יודע, ואם זה לא מתאים יותר אתה סוגר. אנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו את הארעיות הזאת. אנשים תלויים בעמותה הזאת כדי לאכול. זו לא איזו יוזמה שתיסגר מחר ואיש לא ישים לב. אני בן 68 ואני עובד, כבר היום, כדי לוודא שלעמותה יהיה קיום גם אחרי. עד לפני שנתיים או שלוש לא ביקשנו תמיכה מהממשלה. כיום אנחנו מקבלים 20% תמיכה מהמדינה.

ויתר הכסף?

תרומות. אנחנו לא עושים ערבי גיוסים ואין לנו יחסי ציבור או דוברת, אנחנו פונים לציבור ברמת פה לאוזן. זו שיטת איסוף הכספים שלנו, ואני חושב שזו אחת הסיבות שאנשים תורמים לנו, כי אנחנו לא מפציצים אותם במכתבים וגימיקים ותשדירים או מזמינים אותם לכל מיני אירועים וערבי התרמה.

וזה מספיק? אני מסקרת הרבה עמותות, כולן מתלוננות על הקושי בגיוס כספים. מעולם לא היו לך קשיי נזילות? לא נאלצת להשלים מכיסך?

לא. 30 שנה ולא חסר כסף אפילו פעם אחת. אשתי ואני ערבים אישית לעמותה, ולא היה מצב שהבנק חייב אותנו במשהו. הגענו למצב שבלי שום פעילות יוזמה אנחנו מקבלים יותר ממיליון שקל מהציבור.

איך אתה מסביר את זה?

לא יודע. אני לא איש דתי ולא מאמין באלוהים, אבל יש פה משהו שפשוט עובד. הרבה פעמים אני אומר לעצמי, נו, למה שבחודש מרץ יתרמו לנו יותר ממיליון שקל, אבל תורמים. אולי אני נאיבי, אני ודאי מכליל, אבל עם ישראל אוהב לעזור. יש ערבות הדדית.

עם כל הקושי והעצב, אתה נחשף גם לצדדים היפים של הטבע האנושי. מצד שני, ודאי היו מקרים שהאנשים השיבו לך רעה תחת טובה.

הרבה פעמים אתה נותן למישהו הכל, מרגיש שהצלחת להעמיד אותו על הרגליים, אבל הוא נופל, ומפיל איתו אחרים. היה לי פה מישהו שתמכתי בו במשך שנים. אפילו הלכתי לשחרר אותו ממעצר,

ונתתי את מילתי לשופט. ברגע שהוא השתחרר, הוא הלך ושדד קשישה. היה לי קשה מאוד להתמודד עם זה. את יודעת, זה בעצם היה בגללי. אם לא הייתי משחרר אותו, זה לא היה קורה. אני לוקח דוגמה מהסיפור של ז'אן ולז'אן — כשהמשטרה תפסה אותו אחרי שגנב כלי כסף מהבישופ, הבישופ העמיד פנים שהוא נתן לו אותם במתנה. זה מודל מבחינתי. גם אם מישהו עושה לי משהו רע אחרי שנתתי לו את הנשמה, אני לא שופט ולא כועס, כי אני יודע שלא הייתי יכול לעבור רבע ממה שהם עברו, או לסבול רבע ממה שהם סובלים.